

- stations (XVIII century – 50th years of the XX century)]. *Istoriia nauky i tekhniki – History of science and technology*, 10, 109–131 [in Ukrainian].
12. Verhunov, V.A. (2018). *Istoriia silskohospodarskoi doslidnoi spravy v Ukraini [History of agricultural research in Ukraine]*. Vol. 1: Tvortsi ta rozbudovnyky (biohrfachni narysy) – Creators and developers (biographical essays). Vols 1–3. Kyiv: Ahrarna nauka [in Ukrainian].
 13. Kostrytsia, M.Iu. (2010). Zasukhin Oleksii Mykolaiovych [Zasukhin Oleksii Mykolaiovych]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine* (Vol. 10. Z – Zor), (pp 310). Kyiv. In-t entsykloped. doslidzh. NAN Ukrainy [in Ukrainian].
 14. Krasikova, O.Iu. (2014). Heolohichni rozrobky V.I. Krokosa v kolektyvnykh doslidakh gruntiv Kyivskoi hubernii (1911–1912 rr.) [Geological developments V.I. Crocos in collective experiments of soils of the Kiev province (1911–1912)]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnogo universytetu – Scientific works of the historical faculty of Zaporizhia National University*, 41, 312–315 [in Ukrainian].
 15. Lanoviuk L.P. (2013). Slavetni imena: pershi dekany silskohospodarskoho viddilennia Kyivskoho politekhnichnoho instytutu [Famous names: the first deans of the agricultural department of Kyiv Polytechnic Institute]. *Storinky istorii – Pages of history*, 36, 55–63. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.36.2013.89113> [in Ukrainian].
 16. Molodyko, V. (1999). Shchob urozhailas zemlia radomyshlska [To harvest the land of Radomyshl]. *Zoria Polissia – The dawn of Polissya*. Retrieved from http://radomyshl.blogspot.com/2014/07/blog-post_29.html [in Ukrainian].
 17. Opanasenko, O.M. (2007). Profesor Andrii Antonovych Osypchuk – vidomyi ukrainskyi uchenyi-selektioner kartopli [Professor Andriy Antonovych Osypchuk is a well-known Ukrainian scientist-potato breeder]. *Istoriia nauky i biohrfistyka – History of science and biography*, 2. Retrieved from <http://inb.dnsgb.com.ua/2007-2/07oomusk.pdf> [in Ukrainian].
 18. Opanasenko, O.M. (2009). Rozvytok seleksii kartopli v Ukraini: istoryko-biohrfachnyi aspekt [Development of potato breeding in Ukraine: historical and biographical aspect]. *Istoriia nauky i biohrfistyka – History of science and biography*, 1. Retrieved from http://inb.dnsgb.com.ua/2009-1/09_opanasenko.pdf [in Ukrainian].
 19. Osadcha, O.V. (2017). Vchenyi Zasukhin Oleksii Mykolaiovych (1884–1922): formuvannia naukovoho svitohliadu [Scientist Zasukhin Oleksii Mykolaiovych (1884–1922): formation of a scientific worldview]. *Istoriia nauky i biohrfistyka – History of science and biography*, 4 Retrieved from <http://inb.dnsgb.com.ua/2017-4/12.pdf> [in Ukrainian].
 20. Osadcha, O.V. (2019). Naukova spadshchyna O.M. Zasukhina (1884–1922) v systemi doslidnykh ustanov Vserosiiskoho tovarystva tsukrozavodchiv [Scientific heritage of O.M. Zasukhin (1884–1922) in the system of research institutions of the All-Russian Society of Sugar Producers]. *Virtus Scientific Journal*, 39, 108–113 [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.7>

MIĘDZY PRZYSZŁOŚCIĄ A PRZESZŁOŚCIĄ: WZÓR UKRAIŃSKO-ROSYJSKIEJ KONFRONTACJI CYWILIZACYJNEJ

Oksana Patlaichuk

*kandydat nauk filozoficznych, docent,
docent Katedry Filozofii i Kulturoznawstwa*

Narodowego Uniwersytetu Okrętownictwa imienia admirała Makarowa (Mikołajów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-1448-3360

e-mail: okšana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Olga Stupak

starszy wykładowca Katedry Filozofii i Kulturoznawstwa

Narodowego Uniwersytetu Okrętownictwa imienia admirała Makarowa (Mikołajów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-7846-1489

e-mail: olga.stupak@nuos.edu.ua

Adnotacja. Biorąc pod uwagę znaczenie problemu cywilizacyjnego wyboru Ukrainy, w warunkach realizacji przez Rosję w przestrzeni poradzieckiej agresywnej strategii reintegracyjnej, w artykule krótko przedstawiono algorytmy rosyjskiego reżimu politycznego w kontekście historycznym. Wykazano, że przez pięć stuleci Rosja prowadziła tę samą politykę, stosując technikę destabilizacji, zastraszania i przekupstwa, rozszerzając swoje terytorium, przyciągając zasoby, które z kolei zostaną wykorzystane na nową ekspansję. Dlatego analiza treści współczesnej geopolityki Federacji Rosyjskiej jest niemożliwa bez uwzględnienia społeczno-kulturowej podstawy jej tworzenia i rozwoju, rzeczywistego procesu formowania i zatwierdzania wartości polityczno-prawnych, ostatecznie bez zrozumienia historii jako rzeczywistości wypełnionej konkretnymi działaniami, ideami, przekonaniami. Rozważano przykłady analogii międzyokresowych, w szczególności konkretne procesy polityczne z lat czterdziestych i sprawy ukraińskich więźniów politycznych – sprawa

katyńska z 1940 roku i „Sprawa krymska z 26 lutego 2014 roku”. Udowodniono, że cykliczna izolacja jest jedną z istotnych cech sposobu istnienia imperium rosyjskiego, a każda próba modernizacji zmienia się w stan kryzysu i nową formę dogmatyzmu.

Słowa kluczowe: wybór cywilizacyjny, reżim polityczny, ekspansja zewnętrzna, analogie historyczne, introwersja cykliczna.

BETWEEN THE FUTURE AND THE PAST: THE REGULARITY OF THE UKRAINIAN-RUSSIAN CIVILIZATIONAL CONFRONTATION

Oksana Patlaichuk

*Candidate of Philosophy Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy and Cultural Studies
Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Mykolaiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-1448-3360

e-mail: oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Olga Stupak

*Lecturer at the Department of Philosophy and Cultural Studies
Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Mykolaiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-7846-1489

e-mail: olga.stupak@nuos.edu.ua

Abstract. Given the urgency of the problem of Ukraine's civilized choice, in the context of Russia's implementation of an aggressive reintegration strategy in the post-Soviet space, the article briefly outlines the algorithms of the Russian political regime in the historical context. During five centuries Russia has been carrying out one and the same policy, applying technique of destabilization, intimidation and bribery, expanding its territory, drawing out resources to be used in their turn for a new expansion. It is shown that the analysis of the content of modern geopolitics of is impossible without taking into account the sociocultural basis of its creation and development, the real process of formation and approval of political and legal values, and finally, without understanding history as a reality filled with concrete actions, ideas, beliefs. Perfect example of intertemporal analogies are specific political judicial processes of 1940s and cases of Ukrainian political prisoners – Katyn case of 1940 and “Crimea case of February 26, 2014”. It is proved that cyclical isolation is one of the essential features of the way of life of the Russian Empire, and every attempt at modernization turns into a state of crisis and a new form of dogmatism.

Key words: civilization choice, geopolitics, external expansion, historical analogies, cyclical isolation.

МІЖ МАЙБУТНІМ І МИНУЛИМ: ЗАКОНОМІРНІСТЬ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Оксана Патлайчук

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології*

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-1448-3360

e-mail: oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Ольга Ступак

старший викладач кафедри філософії та культурології

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-7846-1489

e-mail: olga.stupak@nuos.edu.ua

Анотація. З огляду на актуальність проблеми цивілізаційного вибору України за умови реалізації Росією на пострадянському просторі агресивної реінтеграційної стратегії в статті коротко окреслено алгоритми російського політичного режиму в історичному контексті. Показано, що протягом п'яти століть Росія проводила одну й ту саму політику, застосовуючи техніку дестабілізації, залякування та підкупу, розширюючи свою територію, залучаючи ресурси, які у свою чергу будуть використані для нового розширення. Таким чином, проведення аналізу змісту сучасної геополітики РФ неможливо без урахування соціокультурного підґрунтя її творення і розвитку, реального процесу формування і утвердження політико-правових цінностей, зрештою, без розуміння історії як

реальності, наповненої конкретними діями, ідеями, переконаннями. Розглянуто приклади міжчасових аналогій, зокрема конкретні політичні судові процеси сорокових років та справи українських політичних в'язнів – Катинська справа 1940 року та «Кримська справа 26 лютого 2014 року». Доведено, що циклічна замкненість є однією із суттєвих особливостей способу буття Російської імперії, а кожна спроба модернізації обертається станом кризи і новою формою догматизму.

Ключові слова: цивілізаційний вибір, політичний режим, зовнішня експансія, історичні аналогії, циклічна замкненість.

Вступ. Гострота проблеми реалізації європейського цивілізаційного вибору України зумовлена не тільки і не стільки внутрішніми потребами та передумовами, а скоріше є наслідком консолідації у відповідь на зовнішній виклик – здійснення Росією реінтеграційної стратегії на пострадянському просторі, чергового «собирання земель русских». Для Європи, а тим більше для України, це питання не є чимось суто теоретичним. І лише через осмислення історичного досвіду можливе розуміння такого багатомірного, полівалентного процесу, як цивілізаційне протистояння України і Росії. З огляду на це видається, що досягти незаангажованих об'єктивних оцінок можна тільки за умови системного підходу, що передбачає розгляд еволюції алгоритмів політичних режимів, простеженої протягом досить тривалого історичного часу.

Циклічна замкненість є однією з визначальних особливостей способу буття Російської держави – застряглої в трясовині далекого минулого. Як і століття тому, вона «приростає» за рахунок інших народів, і від кожного такого відновлення «исторической справедливости» потерпали і потерпають сусіди.

Основна частина. Питанням геополітики РФ присвячені праці українських учених: М. Дорошка, О. Ірхіна, Г. Перепелиці, А. Гольцова, М. Шульги, О. Волошина, П. Пашковського, І. Мельничука та ін. У контексті проблеми цивілізаційного вибору становлять інтерес дослідження процесів трансформації пострадянських суспільств українських (Є. Головаха, Н. Паніна, О. Кудченко, Є. Бистрицький, М. Розумний, В. Танчер) та російських (М. Загладин, Ю. Красін, К. Микульський, Г. Дилигенський, В. Федотова, Т. Заславська, В. Ядов) науковців і філософів. Не можемо не зазначити, що в працях низки російських авторів переважає відверта апологетика новітнього російського імперіалізму.

Дуже важливим для вивчення даної проблеми є розгляд базових документів стратегічного планування, які визначають національні інтереси і стратегічні пріоритети РФ, зокрема проведений Національним інститутом стратегічних досліджень в аналітичній доповіді «Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку», автори якої зазначили, що головні напрями геополітичної стратегії РФ щодо країн СНД були окреслені ще в указі Президента Б. Єльцина № 940 від 14 вересня 1995 р. «Стратегічний курс РФ щодо країн – учасниць СНД», в якому весь пострадянський простір проголошено насамперед зоною інтересів РФ. Продовжила цю стратегію доповідь Ради з оборонної та зовнішньої політики РФ «СНД: початок чи кінець історії?» (1997 р.), де стверджується: «Треба визнати, що без жорсткої терапії російсько-українські відносини не одужають. Хоча розпад України – проблемний для РФ варіант, проте краще сприяти йому, ніж терпіти постійний виклик України й ерозію наших зусиль у близькому зарубіжжі». (Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, Natsionalnyi instytut ukrainskorosiiskiykh vidnosyn, 1999: 188). Подібні настанови даються ще в одній доповіді з промовистою назвою «Чи відродиться (Радянський) Союз у 2005 р.?».

Наголошується, що «довгострокова стратегія РФ має включати: реформу геополітичних пріоритетів і механізму зовнішньої політики РФ з метою посилення її домінування і впливу в кожній країні СНД; створення фінансово-промислових груп, митних союзів, бірж, спільних банків і кредитних спілок з метою входження і домінування там РФ. Особливу роль при цьому має відігравати російська мова і російська культурна й інформаційна експансія; формування широкої мережі формальних і неформальних контактів з економічними і культурними елітами СНД з метою створення умов для поширення й імплементації «зсередики» даної стратегії» (Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, Natsionalnyi instytut ukrainskorosiiskiykh vidnosyn, 1999: 190–200).

І апофеоз – Указ Президента РФ від 31 грудня 2015 р. «Про стратегію національної безпеки РФ», в якому проголошується «посилення ролі Російської Федерації у вирішенні найважливіших міжнародних проблем, урегулювання військових конфліктів, забезпеченні стратегічної стабільності й верховенства міжнародного права в міждержавних відносинах». І це після вторгнення в Грузію та Україну (Указ Президента РФ от 31.12.2015 № 683).

У 2020 році «братська допомога» нав'язується ще одному «неслухняному» сусіду. Російське видавництво The Insider опублікувало підготовлену начальником Управління президента РФ по міжрегіональним і культурним зв'язкам генералом СЗР В. Черновим «Стратегію роботи в Республіці Білорусія», доповідь генерала, список «активу», залученого до роботи, й установчу програму партії «Право народу». У стратегії, серед іншого, стверджується, що для збереження впливу в Білорусі необхідно ввійти до керівних органів усіх опозиційних структур і створити ресурсну базу для формування майбутнього суспільно-політичного руху, політичної партії, знайти і підготувати понад тисячу кандидатів для подальшої участі в парламентських виборах, сформувати в Білорусі інформаційну інфраструктуру (ЗМІ, соцмережі, мережа Telegram-каналів, You Tube) для «збереження суспільно-політичного впливу» за будь-якого сценарію.

Мета статті – здійснити аналіз алгоритмів російського політичного режиму (не стільки на макрорівні, скільки на рівні повсякденних практик і суспільної свідомості), спираючись на історичні аналогії, для осмислення історичної зумовленості та закономірності україно-російського цивілізаційного протистояння.

Результати дослідження. Упродовж п'яти століть Росія, засліплена прагненням до підкорення чужих земель, здійснює одну й ту саму політику. Вона застосовує тактику дискредитації самої ідеї незалежності держав-сусідів, дестабілізації, залякування і підкупу, розширює свою територію, викачує ресурси, які у свою чергу спрямовує на нову експансію. Брутально перешкоджаючи функціонуванню легальної влади підкорених держав, будь-яким спробам модернізації, фактично перекреслює можливість їх існування. Ще В. Ключевський визначав історію Росії як історію країни, яка колонізується, підкреслюючи, що «область колонізації розширювалась разом з державною її територією <...>. До половини XIX століття зовнішнє територіальне розширення держави йде у зворотню пропорційному відношенні до розвитку внутрішньої свободи народу» (Ключевский, 2012: 39–40).

У самообрази «традиційно миролюбна» і незмінно «свята», Московія за п'ятсот років збільшилась майже в сорок разів і жодна з територій не приєдналась добровільно – виключно війнами, завоюваннями, підкупом, шантажем, анексією, асиміляцією окупованого населення або ж докорінним винищенням. На кшталт «добровільного приєднання» Казані до царства Московського в 1552 році, жорстоке винищення населення якої увічнилось появою фразеологізму «сирота казанська», а підкорення Сибіру зафіксувалось у чукотському фольклорі в образі лютого лиходія, московського завойовника на прізвисько «Якунін», що можна приблизно перекласти як «жорстокий вбивця» (Російсько-Чукотські війни 1641–1778).

Не завжди вдавалось запровадити повну схему. Однак до неї прагне кожний російський правитель незалежно від історичних змін. У діяльності політичного режиму сучасної Росії чимдалі виразніше простежується цей алгоритм і спостерігаються прямі міжчасові аналогії. Так, не можемо не погодитися з думкою С. Нужного, що в «доктрині «Русский Мир» фактично поставлена задача створити (розвинути) ідеологію «єдиного русского народа» шляхом поєднання процесів асиміляції місцевого населення переселенцями з центрально та східно-російських регіонів і формування стійкого стереотипу в суспільстві та на міжнародному рівні про «недержавність південно-західної країни» (Нужный, 2017: 90).

Вожизм і формування ієрархічної моделі суспільних відносин, що контролюється корпоративною групою, частково легалізованою у вигляді правлячої партії, а більшою мірою побудованою на неформальній круговій поруці, як переконливо показує український політолог М. Розумний, освячує великодержавні жадання (Розумний, 1995: 163). Органічною складовою частиною такої політики завжди була гуманітарна інтервенція. Сьогодні, використовуючи найрізноманітніші канали впливу на суспільну та індивідуальну свідомість, «ідеологи «Русского мира» поставили завдання поступового закріплення постулату «Київська Русь – Московське царство – Російська імперія – СРСР – Росія» (Нужный, 2017: 91). Містицизм, ритуалізація суспільного життя, через які забезпечується повернення до «самобудутності» і власних «витоків духовності» (то в «исконно русский Кенинсберг», то в сакральний Херсонес, то в духовну сирійську купель), стають офіційною ідеологією. Велич задуму і місії, поєднана з параноїдальною впевненістю у злій волі й підступності «ворогів», уможливають те, що брехня офіційної пропаганди, явне порушення законів логіки, принципів етики і людяності в діях та риторичі сприймаються масовою свідомістю, візуалізуються то в міф про «оборонну війну СРСР проти агресії буржуазної Фінляндії», то в привиди «розп'ятих хлопчиків» на Донбасі. Лідер держави, а разом із ним і кожний адепт великодержавності, за цих умов отримує санкцію на будь-який злочин і обман, стає носієм синдрому «надлюдини» на кшталт «Сталин – отец народов» чи «Путин – наш Бог». Стан змобілізованості підтримується сильними емоціями – ейфорією від перемог і відчуттям власної всесильності, що чергується зі страхом, нав'язаним уявними загрозами (на зразок кровожерливих американських імперіалістів і українських бандерівців). Масова комунікація стає наскрізно ірраціональною та маніпулятивною. Її дієвість забезпечується потужним фінансуванням, інформаційною закритістю, монологічністю та екзальтацією медіаторів (Розумний, 2016). Наприклад, одне з перших місць займають публікації Роя Медведева. Чотири книги за сім років: «Загадка Путина», «Время Путина», «Владимир Путин – действующий президент» і просто «Владимир Путин», в яких автор прокламував, що «Россия обрела в самом начале XXI века не только нового лидера, но и новый вектор своего развития, и, может быть, на несколько десятилетий вперед» (Медведев, 2015: 39–40). Показовими є численні публікації авторів на кшталт Р. Ищенко, в одній з яких останній стверджує: «Общественное мнение в России очень резко прореагировало на фактическую оккупацию Украины Западом и требовало ответных действий, либо в виде прямой посылки войск, либо в виде прозрачной поддержки освободительной борьбы местных антифашистов» (Ищенко Р. Геополитические итоги 2017 года).

Як уже зазначалось, іманентною складовою частиною розгортання такої політичної моделі є зовнішня експансія, що дозволяє не лише спроектувати сформовані міфи і психологічні комплекси на дійсність, а й досягти в такий спосіб задоволення від розрядки внутрішньої соціальної і політичної напруги.

Все, що з 2014 року відбувається в україно-російських відносинах, – несприйняття України як суверенної незалежної держави, заяви про те, що «Крим – це перлина в короні Російської імперії, споконвічна російська земля, по-волюнтаристськи, незаконно передана Хрущовим у п'яному угарі зі складу Росії до складу України», а далі за сценарієм – захист «російськомовного населення», «зелені чоловічки», завезені активісти, липові референдуми й уряди, анексія Криму і сплюндрований Донбас – до найдрібніших деталей повторює події 30-х років минулого століття. Небажання сприймати Фінляндію як суверенну державу, неодноразові заяви Сталіна про те, що Радянський Союз «надав» незалежність і «поки що» терпить незалежну фінську державу, створення в Москві «Народного уряду» і «народної армії», «Майнівський інцидент», і, нарешті, 30-го листопада 1939 року о 8.00 радянські війська одержали наказ перейти радянсько-фінський кордон та розпочати бойові дії. Хоч офіційно війну так і не було оголошено, Московський мирний договір зафіксував відторгнення від Фінляндії значної частини її території.

Інший яскравий приклад міжчасових аналогій – конкретні політичні судові процеси 40-х років минулого століття і справи сучасних українських політв'язнів – Катинська справа 1940 року і «справа 26 лютого 2014 року».

23 вересня 1939 року гітлерівська Німеччина і сталінський Радянський Союз підписали договір про ненапад і секретну угоду про розподіл сфер впливу в Східній Європі. 1 вересня солдати Вермахту напали на Польщу із заходу, а 17 вересня вже Червона армія перейшла східний польський кордон. В офіційній ноті Москва пояснила ці дії розвалом польської держави і необхідністю захистити переважаюче в цих областях українське і білоруське населення (до болю знайомо!). У радянському полоні опинилося майже двісті п'ятдесят тисяч польських військових. На одну частину з них, це переважно офіцери, чекало вісім спецтаборів НКВС і розстріл, інших розподілили таким чином: рядових і унтер-офіцерів, уродженців територій Польщі, що відійшли до СРСР, розпустили по домівках, а тих, чії родини опинились на території, окупованій фашистами, відправили на радянські фабрики і заводи в глиб країни. Рядовий польської армії В.М. Футервайт разом зі своїм полком відступав під ударами німецьких дивізій від Кракова до Ковеля. 18 вересня Ковель захопили радянські війська. Футервайта, оскільки його родина залишилась в окупованому фашистами Кракові, відправили на проживання і на роботу в місто Первомайськ Миколаївської області. 18 липня 1940 року Первомайський РОНКВД, «рассмотрев материалы о преступной деятельности Футервайта В.М., 1896 года рождения, урожденного г. Краков (Германия), нашел: Футервайт В.М. нелегально перешел границу из Германии на сторону СССР, в данный момент антисоветски настроен, намерен перейти на территорию Германии, имеет родственные связи в Германии» (ДАМО, Р-58-59, оп. 2, спр. 4999). Виявляється, польський солдат не захищав рідну землю, не боровся з фашизмом, а нелегально перейшов кордон. Антирадянська діяльність полягала в тому, що В.М. Футервайт «поддерживал письменную связь со своей женой, проживающей в Кракове (Германия)», а також «распространял слухи, что при поддержке Америки восстановится польское государство» (ДАМО, Р-58-59, оп. 2, спр. 4999). За вироком – п'ять років виправно-трудоу таборах, де і скінчився його життєвий шлях. Символічним є й те, що в справі постійно підкреслюється вихідна належність Кракова Німеччині, Польща не згадується жодного разу, а можливість «восстановления польского государства» тлумачиться як крамола й антирадянська пропаганда (ДАМО, Р-58-59, оп. 2, спр. 4999).

Через сімдесят п'ять років, у січні 2015 р., Росія звинувачує заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза в організації та участі в масових заворушеннях біля стін кримського парламенту 26 лютого 2014 року. Головною особливістю справи є те, що події сталися на території України, але судила чомусь Росія. У своєму останньому слові А. Чийгоз заявив: «...судять не тих, хто зрадив, хто мав мету і наміри, спрямовані на зміну територіальної цілісності України, хто потім викрадав і вбивав людей, незаконно наділяв себе повноваженнями управляти, судити. Судять тих, хто відстоював закони країни, міжнародні норми, правила» (Полозов Н. Приговор Ахтему Чийгозу). Вирок – вісім років суворого режиму. Рішення було винесено попри визнане всім світом неправомірне екстериторіальне поширення зони юридичного впливу. Свою точку зору стосовно подій висловив відомий петербурзький публіцист Борис Вишневський: «...мы должны понимать, что суд учитывает мнение не тех, кто украл, а тех, у кого украли. Крым не наш. Это ворованное. Ворованное должно быть возвращено. Безо всякого объяснения причин, почему это сделать сложно и нельзя» (Вишневский Б. Российский журналист Вишневский: Крым не наш). Натомість президент РФ Володимир Путін на спільній із президентом США Дональдом Трампом прес-конференції заявляв: «Мы считаем, что мы провели референдум в строгом соответствии с международным правом, с уставом Организации Объединенных Наций». Референдум проведено на території суверенної держави з анексією частини території цієї держави, і називається це – демократичним, миротворним актом, узгодженим із міжнародним правом. Наче і не було тривалого історичного проміжку – жодних змін ні в реальній політиці, ні в політичній риторичі.

Органічною моделлю правління в російській державі була і є така: культова особа на чолі, а «адміністративна піраміда опосередковує взаємодію Господаря і народу. Ця замкнена москвоцентрична ієрархічна піраміда, як наголошує П. Соболев, не дозволяла і не дозволятиме легітимізації самості і партикуляризму, включення в дієву, непатологічну систему світової комунікації» (Соболев, 2014: 341).

Починаючи з петровських реформ, розгерметизація російського суспільства, його включення до системи уявлень і понять західної цивілізації стає кульмінацією «смут». За кожної спроби повернутись обличчям до Заходу механізм саморегуляції вводив Росію в стан агонії, і кожна така рецепція оберталась новою формою догматизму, на базі якого засновувалася знову замкнута ієрархічна структура (Розумний, 1995; Соболев, 2014).

Після розпаду соціалістичного табору та розвалу Радянського Союзу реплікативна система саморегуляції перезапустилась, давши початок черговому закономірному етапу розвитку замкнutoї тоталітарної моделі, до того ж значно ускладненому несумісністю амбіцій і потенціалу. Обґрунтовано постає питання: чому в пострадянській Росії виявились невдалими, незавершеними або навіть зазнали цілковитого краху різні модернізаційні проекти? Деякі російські інтелектуали наголошують на значенні географічного фактору. Так М. Зельов уважає, що цим географічним фактором, імперськими амбіціями, наявністю величезних сировинних колоній намертво заблокована сама можливість модернізації Росії (Зелев М. Пространственное развитие).

Пригадується у зв'язку із цим «божевільний Чаадаєв», який в «Апологии сумасшедшего» в 1837 році писав «є один факт <...>, який владарує над нашим історичним рухом, який є водночас і суттєвим елементом нашої політичної величі і справжньою причиною розумового безсилля: це – факт географічний» (Чаадаєв, 2014: 288).

Що добре розуміють незаангажовані російські дослідники, зокрема культуролог А. Флієр: «Які би великодержавні амбіції не хвилювали розум і серце наших громадян, рано чи пізно ці амбіції треба буде суттєво корегувати на підставі визнання реальних можливостей країни з точки зору її місця в загальному світовому порядку. Лише люди з розгойданою психікою можуть претендувати на великодержавний статус за того рівня економічного добробуту, який зараз спостерігається» (Флієр, 2002: 121).

Однак у діяльності політичного режиму, персоніфікованого президентом Путіним, чим далі ясніше проступають контури імперської геополітичної доктрини Росії: «Москва – Третій Рим», ніякої «вбудованості» у світову економіку, у світову політику, залежності від Заходу. У посланні Федеральним Зборам РФ у березні 2014 року президент виклав власний план «возрождения страны и переустройства мира». У черговий раз вибудовується аналогія з попереднім історичним періодом, і з огляду на це Європі варто згадати наказ Тухачевського в ході війни з Польщею в 1920 році: «Через труп белой Польши лежит путь к мировому пожару <...> Вперед на Запад!».

Не лише політична еліта й опозиція, а й безліч пересічних росіян під впливом фантомної пам'яті марять про відродження колишньої величчї імперії будь-якими засобами, не уявляючи собі, якими катаклізмами це загрожуватиме. Не хочуть знати реальну криваву історію Росії, не замислюючись, називають російськими землі з явно не російськими топонімами, не бажають усвідомлювати, що сучасність не може йти вперед у кайданах минулих злочинів. Брутальна сила і рабська «верноподданість», замішані на історичній «великодержавності», знову стали домінують російського суспільного життя. Схоже, росіяни бояться осмислювати це минуле, спрацьовує фрейдівський механізм витіснення, тому і вірять беззастережно Путіну, його міфам про «русский мир» і «собираение земель русских». Відрив України вони сприймають як особисту трагедію і щиро, з усіх сил намагаються повернути Україну на «праведний шлях», у лоно свого «московсько-православного цивілізаційного проекту». Звичайно, в «епоху бобка» (Эпштейн М., 2016) і в Росії не всі є бобки, є й інші, названі Ю. Афанасьєвим «голосними». У СРСР їх називали дисидентами, зараз – «п'ятою колоною», та оскільки протистоять вони не якійсь системі думки чи ідеології, а безглузду, їх можна вважати не інакомислячими, а просто мислячими. І діють вони, на жаль, знову ж таки дуже по-російськи, кидаючи абсурдний виклик епосі абсурду: поодиночки – проти величезної більшості (Эпштейн М., 2016). Позаяк прагне реваншу не якась маленька групка московських політиків, а більшість, то наступ планується і здійснюється на високому владоможному і фінансовому рівні в різних напрямках і різними способами: проникають в економіку і прибирають до своїх рук українські підприємства, використовують розгалужену мережу своєї агентури для дезорганізації української державної машини і всіляко збільшують управлінський хаос, через Московський патріархат постійно навіюють своїм прихожанам негативне ставлення до української державності. Саме масова мобілізація російського населення з приводу подій в Україні виконує роль медійного прикриття для тактичних політичних і економічних завдань керівництва Російської Федерації. Таким чином, тоталітарна модель успішно пристосовується до нових умов сучасного світу симулякрів та медійної культури (Головаха Е. Поки що наша єдина надія – західний контроль). Це не дозволяє пересічному росіянину зрозуміти: «навіть якщо б і вдалося «брату» проковтнути всю Україну, це б не означало, що її можна переварити». Безсумнівно, «все це лише прискорить шлях до мутації або до самознищення Росії» (Соболь, 2014: 356).

Кожна зі спроб модернізацій в Росії, хоча і спричинених масштабними соціальними кризами, є модернізацією навздогін, підштовхуваною зовнішніми викликами, модернізацією, яка здійснювалась зверху авторитарними методами (навіть якщо і ліберально-демократична), без належного врахування інституційних і соціокультурних передумов. Не є виключенням і останні спроби наблизитись до сучасності, які в дійсності перетворились на консервацію теперішнього: постсоціалістичного асоціального капіталізму та авторитаризму, точніше неототалітаризму. Закономірно, що спостерігається квазіізоморфізм між політичним режимом сучасної Росії та його історичними попередниками. Сформована в результаті агресивної колонізаційної політики сировинна економіка Росії неминує продукує відповідну соціальну структуру і буде постійно підтримувати існування в країні потужної консервативної соціальної політики, не зацікавленої в прогресивних перетвореннях й успішно блокуватиме їх. Саме в цьому, на наш погляд, знаходиться ключ до розуміння всієї приреченості ідей модернізації Росії.

Висновки. Можна навести низку прикладів ціннісного і світоглядного протистояння Росії з Європою, в якому Україна виступає суб'єктом-частиною Європи. В основі нинішнього етапу протистояння лежать глибинні суперечності, які склалися століттями і формували ментальність народів у результаті тривалого впливу етнічних, природно-географічних і соціокультурних умов життєдіяльності. Як трьохсотрічні «братні обійми», попри катівні й голодомори, не перетворили українців, латвійців, литовців, естонців на азіатів, так і тисячі європейців (українців, поляків, німців, англійців, голландців, французів та інших), що прийшли на царську службу зі своїм європейським духом, не змінили московський азійський дух. Звернення українців до ідеї свободи, яка є засадничою в Європейській (Західній) цивілізації, і якої не було і немає в Росії, це, безумовно, принциповий показник того, що український і російський «свої» світи кардинально відмінні. Виникнення і розвиток цивілізацій – це динамічний пошук людськими спільнотами життєвої моделі, яка б найбільшою мірою відповідала їхнім уявленням про добробут і справедливість. У «своїй», звичній цивілізації люди знаходять опору і підтримку, відповіді на гострі життєві питання, захист від небезпек і викликів, що їх несе безперервно змінюваний світ. Спираючись на соціокультурний фундамент і цивілізаційний вибір українського народу, робиться вибір такого типу розвитку, в якому людина, її права, свобода та гідність є вищою цінністю суспільства, і не просто декларованою, а реальною. Тому впродовж століть

через національно-визвольні війни, революції, реформи, долаючи інверсійні та контрреформаційні тенденції, Україна прокладає інші, відмінні від Росії, шляхи суспільного розвитку, покидаючи постколоніальну, пострадянську «колію». Осмислення історичного досвіду і власної потреби в суспільних змінах є невідмінною умовою створення ефективних механізмів модернізації та розкриття потенціалу самооновлення.

Список використаних джерел:

1. Вишне夫斯基, Б. Российский журналист Вишне夫斯基: Крым не наш. Это ворованное. Ворованное должно быть возвращено. *Портал новин «Гордон»*. 14.12.2014. URL: gordonua.com
2. Головаха Е. Поки що наша єдина надія – західний контроль. *ZN.ua*. 26 лютого 2016. Випуск 13. URL: https://dt.ua/socium/evgen-golovaha-poki-scho-nasha-yedina-nadiya-zahidniy-kontrol-_html
3. ДАМО. Р-58-59. Оп. 2. Спр. 4999.
4. Эпштейн М. От совка к бобку. Политика на грани гротеска. Київ : Дух і Літера, 2016. 312 с.
5. Зелев М. Пространственное развитие: Проклятие Сибири. *Портал «Ведомости»*. 03.09.2013. URL: <https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2013/09/03/proklyate-sibiri>
6. Ищенко Р. Геополитические итоги 2017 года. Россия побеждает! *Информационное агентство Русского Общественного Движения «Золотой век. Возрождение»*. 25.12.2017. URL: ru-an.info
7. Ключевский В.О. Курс русской истории. Москва : Директ-Медиа, 2012. Т. 1. С. 39–40.
8. Медведев Р.А. Время Путина. *Собрание сочинений Жореса и Роя Медведевых*. Москва : Время, 2015. 838 с.
9. Нужний С.М. Маніпуляція інформаційними ресурсами та організаційними засобами для не- та вербального впливу з метою дезінформації суспільства та політичних махінацій. *Сучасні проблеми інформаційної безпеки на транспорті : Матеріали VII всеукраїнської науково-технічної конференції з міжнародною участю*. Миколаїв : НУК, 2017. С. 90.
10. Полозов Н. Приговор Ахтему Чийгозу: За что Россия судила заместителя главы Мейджлиса. 11.09.2017. URL: panoptikon.org
11. Розумний М.М. Виклики національного самовизначення : монографія. Київ : НІСД, 2016. 196 с.
12. Розумний М.М. Справа честі: (Алгоритми національного самоопанування) : Політологічні есе ; передм. О. Доній. Київ : Смолоскип, 1995. 74 с.
13. Соболев П.П. Усталені принципи ставлення Росії до України. *Гуманітарний вісник НУК : зб. наук. праць*. Миколаїв : «Ліон», 2014. Вип. 7. С. 337–360.
14. Указ Президента РФ от 31.12.2015 № 683 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации». URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102385609>
15. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку : монографія Національного інституту стратегічних досліджень і Національного інституту українсько-російських відносин. Київ : НІСД, 1999. 384 с.
16. Флиер А.А. Культурология для культурологов : учебное пособие для аспирантов, докторантов и соискателей. Москва : Академпроект, 2002. 492 с.
17. Чаадаев П.Я. Апология сумасшедшего. Команда А, Лениздат, 2014. С. 288.

References:

1. Chaadaev P.Ia. (2014). Apologiya sumasshedshego. [Apology for a madman.]. L.: Komanda A, Lenizdat [in Russian].
2. DAMO [State Archives of Mykolayiv region], R-58-59, Op. 2, Spr. 4999 [in Russian].
3. Epshtein, M. (2016) Ot sovka k bobku. Polytyka na hrany hroteska. [From Sovok to Bobok. Politics on the verge of grotesque.]. K.: Dukh i Litera [in Russian].
4. Flier A.Ia. (2002). Kulturologiia dlia kulturologov: uchebnoe posobie dlia aspirantov, doktorantov i soiskatelei. [Culturology for culturologists: a textbook for graduate students, doctoral students and applicants.]. M.: Akadempromekt. [in Russian].
5. Golovaha, E. (2016, February 26). 'Poky shho nasha jedyna nadija – zahidnyj kontrol' [So far, our only hope is Western control], *ZN.ua*, Vyp.№7, 26 ljutogo. Retrieved from https://dt.ua/socium/evgen-golovaha-poki-scho-nasha-yedina-nadiya-zahidniy-kontrol-_html [in Ukrainian].
6. Ishhenko, R. (2017, December 25). Geopoliticheskie itogi 2017 goda. Rossiia pobezhdaet! [Geopolitical results of 2017. Russia wins!]. *Informacionnoe agentsvo Russkogo Obshhestvennogo Dvizhenija «Zolotoj vek. Vozrozhdenie»*. Retrieved from Геополитические итоги 2017 года. Россия побеждает! – Новости РуАН (ru-an.info) [in Russian].
7. Kliuchevskii V.O. (2012). Kurs russkoi istorii. [Russian history course.] (Vol.1 – pp. 39-40). Moskva: Direkt-Media. [in Russian].
8. Medvedev R.A. (2015). Vremia Putina. [Putin's time.]. Moskva. Vremia: Sbranie sochinenii Zhoresa i Roia Medvedevykh. [in Russian].
9. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen i Natsionalnyi instytut ukrainsko-rosiiskyykh vidnosyn (1999). Ukraina 2000 i dali: heopolitychni priorytety ta stsenarii rozvytku. Monohrafiia. [Ukraine 2000 and beyond: geopolitical priorities and development scenarios. Monograph.]. K.: NISD [in Ukrainian].
10. Nuzhnyi S.M. (2017). Manipuliatsiia informatsiinymy resursamy ta orhanizatsiinymy zasobamy dlia ne- ta verbalnogo vplyvu z metoiu dezinformatsii suspilstva ta politychnykh makhinatsii, [Manipulation of information resources and organizational means for non- and verbal influence in order to misinform society and political machinations], *Suchasni problemy informatsiinoi bezpeky na transporti: Materialy VII vseukrainskoi naukovo-tekhnichnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*, issue 7, pp. 90-95. Mykolaiv: NUK. (Nuzhnyi, 2017: 90 - 95) [in Ukrainian].
11. Polozov, N. (2017, September 11). Prigovor Akhtemu Chiigozu: Za chto Rossiia sudila zamglavy Medzhliisa [The verdict of Akhtemu Chiigoz: For which Russia tried the deputy chairman of the Mejlis]. Retrieved from – Паноптикон (panoptikon.org) [in Russian].

12. Rozumnyi M.M. (1995). Sprava chesti: (Alhorytmy natsionalnoho samoopanuvannia): Politolohichni ese. [Case of honor: (Algorithms of national self-determination): Political science essays]. K.: Smoloskyp [in Ukrainian].
13. Rozumnyi M.M. (2016). Vyklyky natsionalnoho samovyznachennia: monohrafiia. [Challenges of national self-determination: monograph]. K.: NISD [in Ukrainian].
14. Sobol P.P. (2014). Ustaleni pryntsyipy stavlennia Rosii do Ukrainy, [Established principles of Russia's attitude to Ukraine]. *Humanitarnyi visnyk NUK: zb. nauk. prats*, issue 7, pp. 337–360. Mykolaiv: "Ilion" [in Ukrainian].
15. Ukaz Prezidenta RF. (2015, December 31) «O Strategii natsionalnoi bezopasnosti Rossiiskoi Federatsii» № 683. [«On the Strategy of National Security of the Russian Federation»]. Retrieved from <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102385609> [in Russian].
16. Vishnevskii, B. (2014, December 14). Rossiiskii zhurnalist Vishnevskii: Krym ne nash. Eto vorovano. Vorovano dolzhno byt vozvrashcheno. [Russian journalist Vishnevsky: Crimea is not ours. It is stolen. The stolen goods must be returned.]. *Portal novin «Gordon»*. Retrieved from / ГОРДОН (gordonua.com) [in Russian].
17. Zelev M. (2013, September 03). Prostranstvennoe razvitie: Proklyatie Sibiri. [Spatial Development: The Curse of Siberia]. *Portal «Vedomosti»*. Retrieved from <https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2013/09/03/proklyate-sibiri> [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.8>

DYSKURS EROTYCZNY W MĘSKIEJ POWIEŚCI POSTMODERNISTYCZNEJ

Lubov Pecherskyh

kandydat nauk filologicznych,

doktorant Katedry Literatury Ukrainskiej

i Dziennikarstwa imienia profesora L.V. Ushkalova

Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia H.S. Skovorody (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-1377-4462

e-mail: lpecherskyh@i.ua

Adnotacja. W artykule naukowym autor analizuje artystyczne przejawy kategorii erotycznej na materiale powieści J. Andruchowycza, J. Wynnyczuka, S. Żadana. Stosując tradycyjne ogólne naukowe metody dekonstrukcji, metatekstualności, intertekstualności, a także metodę stosunkowo historyczną, wyjaśniono różnice widzenia kategorii erotycznej w prozie męskiej w porównaniu z prozą żeńską. Wskazuje się, że świętość w powieściach autora odpowiada kategorii orgii G. Bataille, ponieważ niesie ze sobą ciężar czasowego łamania zakazów w przeciwieństwie do całkowitej nieubłaganej sytuacji, wrogich sił lub okoliczności. Obserwuje się, że syntetyczny obraz kobiety jest tworzony w tekstach za pomocą środków kolorystycznych, graficznych, dynamicznych, dźwiękowych, kinestetycznych, metaforycznych, dyminutywnych środków językowych. Najbardziej erotycznie zabarwione są obrazy rąk, głosu, dźwiękowy obraz rytmicznego śpiewu, zbawieniem od niepotrzebnie erotycznych wrażeń stają się zamknięte oczy bohatera. W trakcie badań określono przejawy dyskursu erotycznego prozy J. Wynnyczuka: ironiczno-sarkastyczny obraz kobiet, obraz sztuki gotowania, kardynalna antyprimusowość, dążenie do zachowania własnych granic. Udowodniono, że obrazy infantylniej seksualności i niedojrzałego erotyzmu powstały w „Depeche Mode” i są zachowane w późniejszych tekstach S. Żadana.

Słowa kluczowe. Erotyczne, orgia, wizerunek kobiety, obraz zabarwiony erotycznie, seksualność infantylna, immanencja macierzyńska.

EROTIC DISCOURSE IN THE MEN'S POSTMODERN NOVEL

Lubov Pecherskyh

Ph.D. in Philology,

Doctorate Student at Leonid Ushkalov Department of Ukrainian Literature and Journalism

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-1377-4462

e-mail: lpecherskyh@i.ua

Abstract. In the course of the scientific article the author analyzes the artistic manifestations of the erotic category on the material of the novels by Yu. Andrukhovych, Yu. Wynnichuk, S. Zhadan. Using traditional general scientific methods of deconstruction, metatextuality, intertextuality, as well as the comparative-historical method, the fundamental differences in the vision of the erotic category in men's prose in comparison with women's are clarified. It is pointed out that